

turam humanam docere voluit. Quid tandem est, per res? Per ipsam creaturam... et Scytha et barbarus, et Indus et Aegyptius, et omnis homo super terram incedens hanc vocem audiet; non enim per aures sed per oculos in mentem incidit nostram; visibilium autem participatio eadem est neque differens sicut linguarum...; vocem creature et barbaris emittit et Graecis et omnibus universim hominibus facilem intellectu » Chrysost. ad popul. Antiochen. hom. 9. n. 2. Simillima habet Tertullianus cont. Marc. I. c. 10. Hinc idem Tertullianus in testimonium Dei advocat animam ipsorum gentilium, « non quae scholis formata sapientiam ructat, sed simplicem, rudem et impolitam et idioticam, qualem habent, qui ipsam solam habent... Magistra natura, anima discipula; quidquid aut illa edocuit aut ista perdidit, a Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistræ » Tertull. de testim. animae c. 2. 5.

3º In subiecto cognoscente declarant hanc vim et con- genitum impulsu sicut ad cognoscendam veritatem uni- versim, ita imprimis ad cognoscendum Deum ex ipsa ratio- nalism animae natura, qua est imago Dei veritatis substancialis, fontis ac normae omnis veritatis. Quemadmodum enim creata omnia quae sunt, et quae sunt et vivunt, pro diverso gradu perfectionis communicatae, sunt adumbratio et participatio quaedam analoga Dei creatoris, quatenus est *essentia* (*η ἀυτούσια*), principium et exemplar omnis esse tum possibilis tum realis, et quatenus est *ipsa vita* (*η ἀυτοζωή*), principium et exemplar omnis vitae; ita homo per rationem est participatio et imago Dei, etiam quatenus Deus est *ipsa sapientia* (*η ἀυτοσοφία*) (1), atque ita

(1) Primus igitur gradus eorum quae tantummodo sunt, habet interpositos gradus superiores eorum quae sunt, vivunt, et sapiunt; gradus secundus viventium habet interpositum gradum superiorem intelligentium; hic autem in scala creaturarum Deo est propinquior et similitudo expressior, unde in intelligentibus creaturis *imago* Dei, in inferioribus *vestigium* Dei esse dicitur (S. Th. 1. q. 93. aa. 1. 2. 6.). Secundum haec intelligi debet s. Augustinus l. qq. 83. q. 51. n. 2, ubi declaratis di- versis gradibus participationis secundum esse, vivere et sapere concludit: « quare cum homo possit particeps esse sapientiae secundum interiorum hominem, secundum id ipsum ita est ad imaginem, ut nullâ naturâ inter-

(loquendo per appropriationem secundum proprios charac- tères divinarum personarum) *imago* Sapientiae hypostaticae, quae est Deus Verbum. Secundum hanc participationem ipsa facultas intellectualis, ipsa ratio dicitur nobis congenitum verbum seminale (*λόγος σπερματικός*) (1), de quo loquuntur Iustinus Apol. II. n. 8. 13; Tertull. l. de anima c. 20; Basil. in regul. fusior. interrog. 2; Severian. Gabalit. de sigillis n. 2. (inter Opp. Chrysost. T. XII. p. 404.); Cyrill. in Io. Opp. T. IV. p. 74. 75. 76.

« Verbum, inquit Cyrillus, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum non docendo sicut angeli vel homines; sed potius ut Deus creando (*οὐ διδασκαλικῶς ἀλλὰ μαλλὸν δημιουργικῶς*) unicuique eorum, qui in existentiam vocati sunt, semen sapientiae sive cognitionis Dei immittit, et radicem inserit intelligentiae sicque efficit animal rationale propriae naturae particeps illud reddens. » Origenes (de Princip. l. I. c. 3. n. 8.) appellat « participationem Verbi, » Clemens Al. (cohort. ad gent. p. 45.) « di- vinum defluxum (*ἀπορροιαν θεῖαν*) omnibus simpliciter ho- minibus, maxime vero doctrinae vacantibus instillatum, per quem etiam inviti fatentur unum esse Deum. » Hoc eodem sensu imaginis Dei Gregorius Naz. or. 28. al. 34. n. 17. mentem et rationem ait esse « divinum quid et dei- forme » (*θεῖον τούτο καὶ θεοειδές*). In ipsa igitur natura rationali, ut imago Dei est, fundatur animae propensio (*συμπαθεία*) et impulsus ad quaerendum Deum in consideratione universi. « Unum Deum esse, ut plurimum vel

positâ formetur, et ideo nihil sit Deo coniunctius; et sapit enim et vivit et est, qua creatura nihil est melius. » Patet, quam inepte hoc loco aliqui abusi sint, ut auctoritate Augustini probarent, non ex creatura- rum consideratione sed immediata intuitione a nobis Deum cognosci.

S. Thomas de illa participatione sapientiae, quam etiam impressio- nem appellat, saepe loquitur, praesertim ubi explicat, quomodo omnia cognoscamus in immutabili veritate e. g. l. q. 88. a. 3. coll. q. 12. a. 12; in Boëth. de Trin. proœm. q. 1. a. 3. ad 1. etc.

(1) Saepe *λόγος σπερματικός* sumitur non hoc sed alio sensu obiective pro ordine et legibus, quibus hoc universum a divina sapientia institutum est et regitur, pro sapientia quae effusa est super omnia opera eius, ut apud Athanas. cont. gent. n. 40.

inviti fatentur omnes, quando ad universorum principia veniunt... Poetae quidem et philosophi ut alia ita et hoc concludendo attigerunt, impulsi a sua quisque anima, secundum cognitionem spiraculi a Deo accepti, ad quaerendum, si possint invenire et intelligere veritatem » (1) Athenagoras Legat. pro Christianis n. 7.

III. Quamvis ex communi omnibus consideratione huius universi (2) notitia Dei existentis, ut est ens aliquod personale, sapiens, bonum, providum, a quo reliqua omnia pendunt ut a principio et fine, velut sponte sua et hoc sensu etiam necessario ingeratur, « haec enim est summa delicti nolle agnoscere, quem ignorare non possis » (Tertull. Apol. c. 17; Cyprian. de idol. van. p. 227.); haec tamen cognitio primitiva admodum imperfecta est et huiusmodi, quam Graeci proprie $\pi\varrho\lambda\eta\psi\iota\nu$ appellant, « ante percepta cognitio scilicet enodationis indigens » (3). Huius vero notionis et confirmatio et enodatio rationalis iam ad scientiam pertinet, quae dicta est philosophia prima. Quo scilicet perfectius totius huius universi dependentia essentialis in triplici suo ordine, instituta reflexa meditatione cognoscitur, eo evidentius ratio intelliget existentiam causae necessariae; et quo distinctius perfectio eiusdem universi, « magnitudo et pulchritudo » (Sap. XIII.), unitas in multiplicitate, mirabilis subordinatio minimorum et maximorum ad fines proximos per medios usque ad summum perspicitur, eo luculentius causae necessario existentis perfectiones ratio assequetur. Neque id solum a posteriori, sed etiam mediate quodammodo a priori. Postquam enim a posteriori *entis a se* existentia demonstrata est; ex

(1) Ἐπεβαλού στογαστικῶς, κινηθεντες μεν, κατα συμπαθειαν τῆς παρος του θεου πνοης, ύπο τῆς αὐτος αὐτου φυχης ἐκαστος ζητησαι, εἰ δύνατος εὑρειν κ. λ. (Cf. Act. XVII. 27; Sap. XIII. 9.).

(2) Nomine *universi*, ut per se patet, non solum substantiae asperitabiles, sed ea omnia quae in hoc ordine cognitioni subsunt, et nominatim homo ipse ac anima humana cum omnibus suis facultatibus et necessitatibus comprehenduntur.

(3) « Notionem appello, quod Graeci tum ἔννοιαν tum $\pi\varrho\lambda\eta\psi\iota\nu$ dicunt; ea est insita et ante recepta (al. praecepta) cuiusque formae cognitio enodationis indigens » Cicero Topic. c. 7.

ipsa intima ratione *Esse* necessarii, atque ita velut a priori eius infinita perfectio intelligi potest (1).

Exempla huius eliminationis demonstrationis eaque magnificentissima reperies apud ss. Patres fere omnes superioris citatos praesertim apud Athenagoram, Athanasium, Lactantium, Gregorium Nazianzenum, Io. Damascenum. Cf. Petav. de Deo l. I. c. 1. 2.

Patres plerique, qui vel gentilibus vel adversus Euno-mianos scribebant, Deum fere considerant sub ratione cau-sae efficientis, atque ita ab effectu creato ascendentibus ad Deum creatorum, argumentum cosmologicum et quod dici consuevit physico-theologicum, p[ro]ae ceteris excoluerunt. Augustini vero ingenium assuetum meditationibus sublimissimis, licet et ipse modum ex aspectabilibus creaturis primus Deum cognoscendi commendet tamquam proprium mentis humanae (Genes. ad litt. l. IV. c. 32. n. 49; Serm. 141. 241. etc.), ubi tamen de expolitione quaerit intelligentiae, quid Deus sit, potius ex cognito ordine metaphysico sese erigere solet ad Deum causam exemplarem; ex aeterna scilicet et immutabili veritate rationum in numeris etiam et in spectaminibus disciplinarum, ex ideis sapientiae, iustitiae, veri ac boni, ex legibus metaphysicis, quibus non

(1) Post ea quae diximus, non opus est, ut iterum moneamus, hanc philosophicam inquisitionem non carere magnis difficultatibus, et inde in ordine praesenti moralem consequi necessitatem praeluentis revelationis secundum ea, quae declarat s. Thomas l. q. 1. a. 1; de verit. q. 14. a. 10; contra gent. l. I. c. 4. Licet enim vires rationi per se adsint ad has veritates assequendas, et ideo veritates sint ac dici debeant rationales, quod solum contendimus; non tamen est consequens, ut ratio quod per se potest, etiam actu assequatur, cum multa sint, quae plenam et constantem virium exertionem difficilem reddant et saltem plerisque hominibus moraliter impossibilem. Facta igitur distinctione inter duplex velut stadium, inter primitivam illam Dei notitiam sponte oboren-tem et inter distinctiorem atque excultam cognitionem, nulla est con-tradictio, quam anonymous l. c. p. 42-44. confinxit, in hac dupli- cie asser-tione: « per principia nobis innata de facili percipere possumus Deum esse » S. Th. in Boëth. de Trin. prooem. q. 1. a. 3. ad 6; et « ad cognitionem eorum quae de Deo ratio investigare potest, multa praecognoscere oportet... Sic ergo nonnisi cum magno labore studii ad praedictae veritatis inquisitionem perveniri potest » Id. contr. gent. l. I. c. 4.

solum quidquid est, sed quidquid esse potest, absoluta necessitate subest ac regitur, visu mentis conspicere nititur veritatem, sapientiam, ac bonitatem substantialem, quae tum totius ordinis metaphysici intelligibilis fundamentum est et subsistens exemplar, tum causa luminis rationalis quo vera intelligimus. Ita argumentari videoas Augustinum I. II de libero arbitrio (per totum); Confess. I. VII. c. 17; de vera relig. n. 52. sqq.; Soliloquior. I. I. c. 5. 8; de Ordine I. II. c. 16. Cf. Lessium de perfect. divin. I. VI. c. 4. n. 39. sqq.

Scholion. Sieut doctrinam Scripturarum videmus amplissimis ss. Patrum explicationibus declaratam, ut de genuino catholico intellectu nulla videatur esse posse dubitatio, ita eandem Scripturae et Patrum doctrinam, ne quid desideretur, scholae doctores communi consensu suis disputationibus vindicarunt; tradunt enim velut doctrinae caput, cui repugnare nefas sit, Dei existentiam ratione certo demonstrari posse. Inter innumerabiles consuli possunt s. Thomas (qui opinionem oppositam de Verit. q. 10. a. 12. *manifesto falsam*, cont. gent. I. c. 12. *errorem appellare non dubitavit*); Alexander Hal. I. P. Summae q. 2. m. 2. aa. 1-4; m. 3. aa. 1-2; Albertus M. Summae theol. q. 14. m. 1. usque ad q. 17. Opp. T. XVII; s. Bonaventura 1. dist. 3. a. 1. q. 2. 3. Ex recentioribus consuluntur Gillius de Deo Tract. VIII. c. 5. n. 7; Bellarminus de Grat. et lib. arbitr. I. IV. c. 2; Molina, Valentia, Suarez, Vasquez in I. P. de Deo; Franc. de Lugo disp. XIV. c. 2.

Postremo quoad valorem demonstrationis rationalis conferant lata in hac re iudicia. A facultate Sorbonica *de mandato apostolico* 1348 inter ceteras theses Nicolai de Oulticourt etiam sequentes sunt damnatae: « Item (dixit), quod nulla potest esse demonstratio sumpta ex existentia unius rei, effectus ad causam aut e converso. » « Item quod nescimus evidenter, quia sit Deus, intelligendo per Deum ens nobilissimum » (Du Plessis d'Argentrée Collectio Iudiciorum etc. T. I, p. 355). Professor Argentoratensis a suo Episcopo approbante Gregorio XVI. (litteris apostolicis 20. dec. 1834.) iussus est subscribere (8. Sept. 1840.) huic

thesi: « Ratiocinatio Dei existentiam cum certitudine probare valet. » Propositiones huic geminas iubente s. Congregatione Indicis 12. Dec. 1855. D. Bonetty suscepit: Prop. 2. « Ratiocinatio Dei existentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest. » Prop. 4: « Methodus qua usi sunt D. Thomas, D. Bonaventura et alii post ipsos Scholastici non ad rationalismum ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernas philosophia in naturalismum et pantheismum impingeret. »

THESIS VII.

De sensu quo Patres notionem Dei naturae humanae insitam appellant.

« Notio Dei primitiva et adhuc confusa a ss. Patribus *naturae insita* appellatur non eo sensu, quo recentiores quidam de *ideis innatis* loquuntur. Patres enim illam Dei notitiam cum ipsa rationali natura consertam dicunt, quod naturae insito lumine velut sponte concipiatur ex obvia rerum mundanarum consideratione citra inquisitionem philosophicam et citra institutionem positivae revelationis; adeoque distinguunt *notitiam insitam* non ab acquisita simpliciter, sed tum a cognitione excultiori per diligentiores subtilioresque meditationes, tum maxime a cognitione perfectiori quae revelationi debetur. »

Cognitionem aliquam Dei omnibus hominibus ratione utentibus (« exceptis paucis, in quibus natura nimium depravata est ») communem et velut sponte oborientem a Patribus magno consensu asseri, eandemque naturae insitam dici, ex superiori thesi satis constat. Ex hac autem et aliis huic geminis appellationibus et descriptionibus, quidam viri eruditii Thomassinus, Henricus Klee, et post eos Staudenmair demonstrare aggressi sunt, suam sententiam de idea Dei innata et naturae rationali concreata genuinam esse et vix non communem Patrum doctrinam. Nos quidem illam opinionem philosophice spectatam putamus demonstrari posse nullo plane nixam solido fundamento; nunc tamen unice de Patrum sententia sermo nobis est, qui de hac re non raro in connexione cum doctrina Scripturarum atque adeo theologie loquuntur.

Inspectis itaque Patrum contextibus omnino convincitur,